

**Pr. conf. univ. dr. Cristian Gagu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

**VIAȚA BISERICESCĂ DIN PROTOIERIA BRĂILA
ÎN PERIOADA OCUPAȚIEI GERMANE
DIN TIMPUL MARELUI RĂZBOI,
ÎN LUMINA DOCUMENTELOR DE ARHIVĂ ***

***Abstract:** Between 23rd December 1916 - 10th November 1918, Braila lived the terror and drama of life under the German occupation. Over the centuries that have passed since then, few have been bent on the events of that period, and when they did, they focused on the aspects of the military situation and of the social, economic, albeit ecclesiastical life, though in those times of bitter suffering and humiliation, the role of priests, on the front, or in the parishes, was an extremely important one, since they were called to relieve suffering, to encourage souls, to cultivate hope, in a word to raise morale to their faithful. In the few pages where some historians have referred to Braila's situation during the German occupation, information on religious life is extremely low, and is presented tangentially, not for their intrinsic value, but to reinforce statements about other issues. The present study aims, on the basis of the archive documents of those years, kept in the custody of the Brăila Deanery, to address this shortcoming and to present the involvement of priests and churchmen from this cause in the war effort of the Romanian army, the main lines of liturgical, missionary, spiritual and cultural activities they have carried out among their parishioner, and last but not least, their social situation and their families during the Great War.*

***Keywords:** Great Union; First World War; German Occupation; Church Life; Military Confessor; Braila.*

* Prezentul studiu, revizuit și adăugat față de versiunea în limba engleză, a fost publicat sub titlul *The Living Church of Brăila Deanery During the German Occupation During the Great War, Reflected in Archive Documents*, International Multidisciplinary Scientific Conference on the Dialogue between Sciences&Arts, Religion &Education, Volume 2, Year 2018, Târgoviște, pp. 107-115.

***Brăila și promovarea
idealului unității naționale a românilor***

Tradiția bunelor relații ale Brăilei cu românii de dincolo de munți, confirmată încă din anul 1368, ianuarie 20, de actul de cancelarie emis de domnitorul Vlaicu Vodă, prin care erau acordate unele privilegii comerciale negustorilor brașoveni¹, dezvoltată de-a lungul veacurilor de negustori și de păstorii de peste munți care coborau cu oile la iernat în câmpia Brăilei, a făcut ca la începutul secolului al XX-lea orașul de pe Dunăre să nu fie străin și indiferent față de lupta unionistă a elitelor române ce militau pentru înfăptuirea României Mari de o parte și de alta a Carpaților. Dimpotrivă, elita intelectuală din „orașul cu salcâmi de pe Dunăre“ a promovat intens și a susținut cauza unionistă prin manifestări culturale, artistice și politice.

Astfel, încă din anul 1891, profesorul de origine transilvăneană Ion Corneliu Tacit, care a predat istoria și geografia la Gimnaziul real² din oraș, înființa la Brăila „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor“³. Secțiunea brăileană a acestei organizații avea să fie extrem de activă în perioada neutralității, militând, prin întruniri și acțiuni publice, pentru intrarea României în război în vederea eliberării Transilvaniei și a Bucovinei⁴, fiind apreciată drept „unul din cele mai active centre ale luptei pentru întregirea unității naționale“⁵. În acest sens, la 19 aprilie 1916, avocatul Traian Țino solicita Primăriei Brăila scutirea de la plata taxelor a unei serbări cultural-artistice ce

1. Constantin C.GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 2002, p. 44; Ionel CÂNDEA, *Brăila, origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea*, Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 1995, p. 127.

2. Actualul Colegiu Național „Nicolae Bălcescu“.

3. C. Gh. MARINESCU, *Din lupta pentru independență și unitatea de stat a românilor. Studii*, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, col. *Românii în istoria universală*, vol. 59, Iași, 1998, p. 286.

4. C. Gh. MARINESCU, *Din lupta pentru independență și...*, p. 283.

5. Toader BUCULEI, *Aspecte ale contribuției brăilenilor la lupta pentru înfăptuirea unirii din 1918*, extras din *Istros*, I, Brăila, 1980, p. 433, nota 55.

urma să se desfășoare în ziua de 15 mai cu scopul străngerii de fonduri pentru ajutorarea românilor din Transilvania⁶.

După retragerea trupelor române din Transilvania, în Brăila au fost primite și adăpostite foarte multe familii de români transilvăneni, unora dintre aceștia fiindu-le găsite chiar și slujbe, care să le asigure traiul de zi cu zi⁷.

În acest context, înrolarea și plecarea pe front a trupelor recrutate din oraș s-a făcut într-o atmosferă de entuziasm general, surprinsă de altfel în versurile unui poet brăilean participant la campania din Dobrogea:

„Din locu-i remorcherul s-a deplasat cu-o proră,
Și brusc, de pretutindeni, ovații triumfale
Se-ncrucșează-n aer cu ploaia de petale
Ce-aruncă peste șlepuri mulțimea ce rămâne”⁸.

Entuziasmul general, nu doar al brăilenilor, ci al tuturor românilor, avea să se transforme în scurt timp într-un adevărat coșmar ca urmare a înfrângerilor suferite de armata română în fața armatelor aliate ale Puterilor Centrale, care au ocupat Dobrogea și Muntenia, împingând frontul până pe linia Siretului inferior.

La 23 decembrie 1916/5 ianuarie 1917 Brăila era ocupată de trupele Puterilor Centrale, în oraș și în localitățile rurale din jur încartiruindu-se divizia de cavalerie comandată de contele german von der Goltz, alcătuită din zece mii de soldați germani, turci, bulgari, austrieci și maghiari⁹.

Fiind în imediata apropiere a liniei frontului, pe toată perioada de ocupație Brăila „s-a bucurat” de un regim excepțional de sever,

6. N. MOCIOIU, S. BOUNEGRU, GH. IAVORSCHI, A. VIDIS, *Documente privind istoria orașului Brăila*, no. 499, București, 1975, p. 155 cf. Documente Primăria Brăila, dosar 24/1916, f. 155.

7. C. Gh. MARINESCU, *Din lupta pentru independență și...*, p. 286; T. BUCULEI, *Aspecte ale contribuției brăilenilor...*, p. 440.

8. PERPESSICIUS, Pe Styx, în vol. *Scut și targă*, ed. îngrijită și prefațată de Zamfir Bălan, Muzeul Brăilei „Carol I” – Editura Istros, Brăila, 2016, p. 23.

9. C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, p. 256; S. SEMILIAN, Presa brăileană sub ocupațiune, în *Analele Brăilei*, III, nr. 3-4, ediție anastatică îngrijită de Ionel Cândea și Doru Bădără, Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 2007, p. 151; Nicolae PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune, 23 decembrie 1916 – 10 noiembrie 1918*, Tipografia Română, Brăila, 1939, p. 28.

de adevărată teroare, întreținută prin rechiziții, interzicerea unor drepturi elementare, raționalizarea alimentelor și a tuturor bunurilor de larg consum, propagandă, amenințări și pedepse dintre cele mai drastice.

Brăila sub ocupație germană în Primul Război Mondial

După înfrângea suferită de trupele române în luptele de la Tutucaia, desfășurate între 1 și 6 septembrie 1916, și ocuparea Dobrogei de către armata bulgaro-germană, retragerea soldaților români spre Moldova prin Brăila a conturat din ce în ce mai clar pentru locuitorii orașului spectrul ocupației. În fața acestei amenințări Brăila era total nepregătită, „orașul nu era aprovizionat cu nimic”, lipseau alimentele, lemnele, cărbunii și iarna se apropia. Populația orașului, cifrată atunci la aproximativ 63.000 de locuitori, avea să de dubleze până spre sfârșitul anului ca urmare a afluxului de refugiați din Dobrogea, dar și din zonele limitrofe Bucureștiului, ajungând la 120.000 de suflete¹⁰. La mizeria, lipsurile și suferințele localnicilor se adăugau cele ale refugiaților, care erau lipsiți de cele mai elementare resurse de subzistență, cei mai mulți abandonându-și toate bunurile în mâinile ocupanților și fugind pentru a-și salva viața.

În această situație dramatică în sarcina Primăriei și a Prefecturii Brăila a căzut atât asigurarea hranei zilnice a refugiaților, cât și a celor 10.000 de soldați ai armatelor de ocupație¹¹, în condițiile în care, pe fondul lipsei acute de alimente, administrația germană de ocupație a început un proces de raționalizare draconică a resurselor alimentare astfel încât să se creeze un surplus care să fie împărțit proporțional între ocupanți și trimis în țările acestora. După recensământul populației și introducerea cartelelor pentru alimente, combustibili și alte bunuri de uz casnic, în cei aproape doi ani de ocupație rațiile au fost reduse în trei-patru rânduri, ajungându-se la rații de 200 g. de carne, 875 g. de mălai, 1500 g. de pâine pe săptă-

10. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 14.

11. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p.49.

mână pe cap de locuitor¹², și exemplele pot continua, astfel încât se poate vorbi de un adevărat proces de înfometare a populației locale și a refugiaților.

Pentru susținerea efortului de război al armatelor Puterilor Centrale, măsura raționalizării alimentelor și bunurilor generale a fost dublată de cea a rechizițiilor. La mai puțin de o lună de la instalarea armatei germane de ocupație, Comandamentul Imperial German dispunea, la 22 ianuarie 1917, rechiziționarea pentru soldații germani aflați pe front a unui număr de 15.000 perechi de mănuși, de ciorapi din lână și de plăpumi¹³. După o lună a urmat ordinul de rechiziționare a tuturor obiectelor cu care putea fi alarmată populația, precum sirenele sau clopotele vapoarelor din port, telefoanele, soneriile, toacele bisericilor și porumbeii călători¹⁴. La 14 mai era emis ordinul de rechiziționare a tuturor obiectelor din alamă, aramă, cupru, nichel, zinc, fier, atât a celor aflate în depozitele magazinelor, cât și a celor aparținând instituțiilor publice ori localnicilor, multe case și instituții publice rămânând atunci chiar și fără mânererele de la uși și ferestre¹⁵.

Nu au scăpat de rechiziționare nici animalele din gospodăriile brăilenilor, caii fiind rechiziționați pentru front, iar vitele mari, porcii și oile pentru hrana soldaților. S-a recurs inclusiv la recenzarea găinilor, care au rămas în ogrăzile localnicilor cu obligația ca aceștia să vândă la un preț impus de Comandamentul Imperial German un anumit număr de ouă intendenței armatei de ocupație¹⁶.

Rechizițiile au afectat calitatea vieții locuitorilor orașului atât în mod direct, cât și indirect. Rechiziționarea de către germani a vehiculelor și a cailor de tracțiune ai Primăriei au adus instituția în imposibilitatea de a asigura salubritatea unui oraș și așa suprapopulat, în

12. C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, pp. 258-259; N. MOCIOIU, S. BOUNEGRU, GH. IAVORSCHI, A. VIDIS, *Documente privind istoria orașului Brăila*, no. 509, p. 542; no. 513, p. 544.

13. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 48; N. MOCIOIU, S. BOUNEGRU, GH. IAVORSCHI, A. VIDIS, *Documente privind istoria orașului Brăila*, no. 510, no. 511, p. 543.

14. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 47.

15. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 47.

16. C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, pp. 256-257.

special a mahalalelor. Pe fondul acestei stări de insalubritate generalizată s-a grevat foarte adesea lipsa unei elementare igiene personale a refugiaților și a localnicilor, cauzată de insuficiența săpunului și a apei, ceea ce a favorizat apariția și răspândirea epidemiilor. Mulți refugiați, dar și localnici, au fost nevoiți să îndure gerul iernii din cauza lipsei combustibililor pentru încălzire, foamea, din cauza insuficienței alimentelor, morbiditatea și mortalitatea atingând cote alarmante în rândul populației¹⁷.

Sentimentul de teroare pe care-l resimțea populația orașului ca urmare a controlului excesiv de riguros pe care-l exercita Comandamentul Imperial German până și asupra celor mai banale lucruri era întreținut și amplificat atât prin oficiosul de propagandă *Donau – Armée – Zeitung*, cât și prin pedepsele cu arestarea și deportarea celor acuzați de atitudine antigermană și executarea celor acuzați de spionaj în favoarea armatei române.

Donau – Armée – Zeitung, singurul ziar care s-a tipărit la Brăila în timpul ocupației, publicat de la 12 ianuarie în ediție bilingvă româno-germană și după 28 mai 1917 în ediții separate, își încheia ediția în fiecare zi cu repetarea amenințării cu pedeapsa capitală pentru cei ce ar fi îndrăznit să uneltească împotriva ocupantului¹⁸.

Din păcate, autoritățile militare germane au dat curs acestor amenințări, astfel că un număr important de brăileni au compărut în fața tribunalului militar, fiind judecați pentru agitație împotriva ocupanților, pentru ostilitate, pentru adăpostirea de soldați sau ofițeri evadați din lagărele germane sau pentru spionaj. Într-o adresă către superiorul său de la București, datată 22 februarie 1917, consulul austro-ungar la Brăila solicita deportarea și internarea în lagăr a 41 de fruntași brăileni, avocați, medici, industriași, politicieni, acuzați de atitudine ostilă față de autoritățile de ocupație. Această soluție fusese aplicată deja unui lot anterior.¹⁹

În luna ianuarie 1918 alți 38 de brăileni au fost judecați și condamnați la moarte de Curtea Marțială germană pentru vina de a fi

17. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, pp. 51-54.

18. S. SEMILIAN, *Presa brăileană sub ocupațiune*, pp. 151-153.

19. C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, pp. 262-263.

adăpostit ofițeri și subofițeri români evadați din lagărul german de la Slatina, care încercau să treacă în Moldova, la Galați. Sentința acestora avea să fie comutată la ani grei de închisoare sau deportare. Alți brăileni nu au avut însă aceeași șansă, în decursul anului 1917 pedeapsa cu moartea fiind aplicată în mai multe rânduri. Astfel, la 22 iunie 1917 au fost executați prin împușcare, în cimitirul Sfânta Maria, 12 locuitori ai orașului, la 13 august 1917 alți 5, după care alți 9. Dintre cei care au plătit prețul suprem pentru vina de a fi spionat pentru armata română, cel mai cunoscut este comisarul portului Brăila, Alexandru Popovici, executat împreună cu 5 elevi ai Liceului real²⁰.

Teama germanilor de o eventuală revoltă a populației Brăilei împotriva regimului de ocupație s-a manifestat chiar și după încheierea păcii de la Buftea dintre România și Puterile Centrale, la 5 martie 1918, când, urmare a demobilizării unei părți a armatei române, mulți soldați s-au întors la căminele lor. Întrucât la Brăila aceștia au fost primiți cu entuziam, ca niște adevărați eroi, la 2 aprilie 1918 Comandamentul Imperial German emitea un ordin prin care erau interzise manifestările de simpatie față de soldații demobilizați:

„Apreciind în întregime sentimentele patriotice ale populației la întoarcerea soldaților români demobilizați, se atrage atenția că vor fi reprimite cu toată asprimea acțiuni din partea elementelor nesocotite care au ca caracter sentimente ostile față de supușii Puterilor Centrale sau ca scop de a produce neliniște în populație. De aceea se interzice în mod expres: întovărășirea militarilor români demobilizați în mod ostentativ, aducerea de ovații, discursuri celor dimprejur ca și orice manifestație care are drept scop să tulbure ordinea și siguranța circulației”²¹.

Calvarul brăilenilor avea să ia sfârșit la 10 noiembrie 1918, când în oraș au intrat primele trupe ale armatei române, un batalion din Regimentul 10 vânători de munte și o baterie din Regimentul 7 artilerie²².

20. T. BUCULEI, *Aspecte ale contribuției brăilenilor...*, p.440.

21. N. MOCIOIU, S. BOUNEGRU, GH. IAVORSCHI, A. VIDIS, *Documente privind istoria orașului Brăila*, no. 515, p. 546; C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, p. 261.

22. S. SEMILIAN, *Presa brăileană sub ocupațiune*, p.156; N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 175.

***Protoieria Brăila
sub ocupația germană***

În timpul ocupației germane clerul ortodox a avut dificila misiune de a susține moral populația, confruntată cu lipsurile materiale de tot felul, cu sărăcia, cu bolile, cu rechizițiile armatei germane, cu abuzurile, cu teroarea războiului, a bombardamentelor, cu interdicțiile și constrângerile de tot felul, cu raționalizările hranei impuse de germani, preoții înșiși, cu familiile lor, fiind confrunțați cu aceleași probleme, și să joace rolul de tampon între autoritățile de ocupație și populație.

a. Situația administrativ-bisericească

Activitatea administrativă a Protoieriei și cea sacramental-liturgică și misionar-pastorală a preoților din protopopiat au fost atent monitorizate și supervizate de Comandamentul Imperial German, încât aproape orice activitate a Bisericii necesita aprobarea germanilor. Din această cauză corespondența dintre protoiereul Ilie Didicescu, pe de o parte, și Prefectura și Primăria Brăila, pe de alta, era zilnică. Din această corespondență reiese că numirea preoților în parohii, transferul acestora ori numirea la suplinire nu se mai puteau realiza doar cu binecuvântarea episcopului, fiind necesară aprobarea comandantului german al orașului²³. De asemenea, acceptarea la suplinirea provizorie a unor parohii sau a unor sectoare ale parohiilor urbane de către preoți refugiați nu se putea face fără acordul reprezentantului armatei de ocupație²⁴. Până și statele de plată ale personalului clerical și neclerical erau avizate de reprezentantul Comandamentului German²⁵.

Pentru a înțelege cât de strict era controlul exercitat de ocupantul german asupra activității Protoieriei Brăila, nu este lipsit de

23. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 13; Dosar 1/1917, filele 7, 13, 14, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

24. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 7, fila 14, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

25. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 190, fila 231, filele 291-295, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

importanță faptul că protoiereul avea obligația ca lunar să întocmească un raport de activitate pe care să-l înainteze către Comandamentul Imperial German²⁶.

Întrucât după căderea nopții era interzis atât iluminatul public, cât și cel casnic, la 29 martie 1917 protoiereul Didicescu solicita primarului să întrebe la Comandamentul German dacă slujbele Deniilor din Săptămâna Pătimirilor pot fi săvârșite începând cu orele 18.00 seara, iar cea a Învierii la orele 24.00, dacă se pot bate clopotele și toaca și dacă se poate sluji cu luminile aprinse²⁷. Deși nu există un răspuns la această solicitare, putem presupune că acesta a fost unul negativ, de vreme ce, în anul următor, în adresa din 19 aprilie 1918 protoiereul Didicescu invoca în favoarea soluționării pozitive a cererii sale „starea de pace”²⁸. De data aceasta s-a acordat bisericilor permisiunea ca pe tot parcursul Săptămânii Mari și a sărbătorilor Sfintei Învieri să se bată toacele de lemn sau de fier²⁹.

De rechizițiile făcute de germani nu au scăpat nici bisericile, fiind vizate clopotele, lumânările și chiar resturile de ceară rămase de la arderea lumânărilor. În acest sens, la cererea Comandamentului German, la 11 mai 1917 Primăria solicita un raport cu privire la numărul de clopote al fiecărei biserici din oraș, metalul din care erau turnate și dacă au valoare istorică sau artistică, iar o zi mai târziu solicita inventarierea lumânărilor și a resturilor de lumânări deținute de fiecare biserică³⁰. La 22 mai, prin *Adresa 1195*, Comandamentul German emitea un ordin de rechiziționare a clopotelor mari de la bisericile Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe, Sfinții Împărați, Sfinții Arhangheli, grecească, catolică, armenească, lipovenească și evanghelică, cărora le rămânea spre uzul cultului doar câte un clopot mijlociu, dar renunța

26. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, filele 1, 12, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

27. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 65, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

28. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 50, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

29. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 49, Fond Protoieria Brăila, P. 2 – la legarea documentelor nu s-a ținut seama de cronologia lor, de aceea răspunsul apare în dosar înaintea cererii; la fila 51 este și răspunsul în limba germană.

30. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, filele 112-113, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

la rechiziționarea lumânărilor întrucât cantitățile erau ne semnificative³¹.

Pentru a salva clopotul cel mare al bisericii Sfinții Apostoli de la rechiziționare, parohul Ștefan Bârzănescu înainta Primăriei un raport în care arăta că acel clopot „este de o valoare artistică de netăgăduit prin înălțimea, tăria și armonia sunetului său”, că a fost fabricat la München, că servește și pentru bătăile ceasului din turn și că demontarea lui ar duce la deteriorarea turlei, oferind în schimb clopotul mai mic, din cealaltă turlă³². În schimbul clopotului care nu a mai fost rechiziționat, în primăvara anului 1918 germanii au dezvelit biserica de tabla de aramă cu care era acoperită, pare-se chiar când în timpul săvârșirii slujbei de Te Deum prin care era marcată încheierea păcii de la Buftea-București³³.

b. Misiunea preoților în timpul ocupației

Rolul avut de preoții brăileni, care au înțeles să nu apuce calea refugiului în teritoriul controlat de armata română, ci să suporte împreună cu enoriașii lor privațiunile de tot felul ale vieții sub ocupație străină, a fost unul extraordinar de important, realitate confirmată atât de mărturiile celor care au trăit în acea perioadă, cât și de atitudinea ocupantului german.

Germanii au acordat atenție și au arătat deschidere față de nevoile religioase ale creștinilor din oraș, înțelegând să îngăduie săvârșirea slujbelor religioase și să nu împiedice participarea creștinilor în număr mare la aceste slujbe, în contextul în care în oraș interziseseră întrunirile de orice fel. De altfel, chiar germanii au organizat mai multe concerte religioase în biserica Greacă din oraș, la care au participat ofițerii germani și „toată colonia greacă din Brăila”³⁴.

31. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, filele 116-117, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

32. N. MOCIOIU, S. BOUNEGRU, GH. IAVORSCHI, A. VIDIS, *Documente privind istoria orașului Brăila*, no. 505, p. 539.

33. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 412, Fond Protoieria Brăila, P. 2; N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 48; C. C. GIURESCU, *Istoricul orașului Brăila...*, nota 9, p. 257.

34. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 92.

La rândul lor, unii ofițeri bulgari participau la slujbele duminicale săvârșite în bisericile din Brăila, prezența acestora în biserici, pe lângă motivația religioasă, pe care nu o putem exclude cu desăvârșire, având cu certitudine o importantă motivație militară, întrucât astfel puteau cunoaște starea de spirit a populației, gradul de nemulțumire față de regimul de ocupație, mesajele transmise de preoți în acest sens. Astfel, în urma unei predici rostite la sărbătoarea Bobotezei anului 1918 de către preotul Grigore Balaban de la biserica „Sfinții Împărați”, ofițerii bulgari prezenți la slujbă l-au reclamat Comandamentului German, acuzându-l că a insultat armata bulgară întrucât a afirmat că bulgarii și turcii sunt barbari, cruzi și sălbatici. A doua zi locuința preotului Balaban a fost percheziționată iar el a fost arestat și închis, fiind judecat și achitat la 29 ianuarie³⁵. Se pare că în timpul detenției a fost bătut chiar. Cert este că la scurt timp după eliberarea din închisoare acesta s-a mutat la cele veșnice³⁶. Teama în rândul preoților era atât de mare, încât ceilalți au semnat o scrisoare de desolidarizare față de atitudinea preotului Balaban, a doua zi după arestarea acestuia³⁷.

Și totuși, atitudinea preotului Balaban nu a fost singulară. Pentru poziții similare Comandamentul Imperial German i-a interzis preotului Constantin Constantinescu, din Șuțu, să mai slujească în sat, stabilindu-i domiciliul forțat în Brăila³⁸, preotul Bucur Stan, din Tătaru, a fost arestat și închis sub învinuirea de propagandă antigermană³⁹ iar preotul din Gemenele, cu numele Danielescu probabil⁴⁰, a fost deportat în Germania pentru acuzația de spionaj⁴¹.

Pe lângă exercitarea acestui control strict asupra vieții bisericești atât din punct de vedere administrativ, cât și al mesajelor transmi-

35. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 156.

36. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 45, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

37. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 156.

38. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 228, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

39. Augustin DEAC, Ion TOACĂ, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor*, Ed. Militară, București, 1978, p.176.

40. Ioan MUNTEANU, *Robia germană. Brăila sub ocupațiunea dușmanului. 23 decembrie 1916 – 10 noiembrie 1918*, Ed. Proilavia, Brăila, 2016, p. 200.

41. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 412, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

se de preoți enoriașilor lor în cadrul slujbelor, care se exercita, cu siguranță, în întregul teritoriu controlat de germani, aceștia au încercat să influențeze viața religioasă a românilor prin impunerea calendarului gregorian. În ordonanța emisă în acest sens de generalul August von Mackensen la 20 martie 1917, intenționat sau nu, sărbătoarea Nașterii Domnului era trecută la data de 24 decembrie, iar cea a Învierii nu era nici măcar amintită între sărbătorile religioase. Nicolae Petrovici, martor al acelor evenimente, opina în memoriile sale:

„Dacă intenționat nemții au eliminat Paștile din sărbătorile lumii ortodoxe, atunci probabil că au vrut ca ideea Învierii să nu fie ca un suport moral în marea nenorocire pentru poporul român, ca o speranță de mântuire, căci după cum Mântuitorul a învins moartea, tot așa și poporul român, răpus la un moment în teritoriul ocupat, își aștepta cu încredere ziua Învierii, a Mântuirii”⁴².

O componentă importantă a misiunii preoților în situația dată a fost aceea a cultivării unei vieți morale curate în rândul credincioșilor lor, mai ales a enoriașelor ale căror soți erau plecați pe front. Același preot Grigore Balaban le recomanda acestora „să se ferească de apropierea inamicilor și să nu se expună vederii lor; să-și amintească totdeauna că bărbații, frații și părinții lor sunt în război și că ar putea fi omorâți de dușmanii noștri”⁴³.

Un rol important în împlinirea misiunii pastorale l-a avut slujirea liturgică, care în primul an de ocupație germană a fost afectată de lipsa cântăreților bisericești, multe biserici fiind lipsite de aportul acestora din cauza mobilizării lor pe front⁴⁴. O înlesnire în acest sens a venit din partea prefectului de atunci al Brăilei, Iancu Berceanu. La 12 octombrie 1917 acesta solicita și obținea aprobarea Comandamentului Imperial German pentru desfășurarea slujbelor religioase în mediul rural, acolo unde situația bisericilor și a preoților a fost mult mai grea decât în oraș, mai ales în localitățile apropiate de linia frontului, și pentru înființarea de coruri alcătuite din elevi și eleve de școală care

42. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 148.

43. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 155.

44. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 6, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

să cânte Sfânta Liturghie⁴⁵. Un demers asemănător era întreprins în primăvara anului 1918 pentru bisericile din oraș⁴⁶.

Dincolo de necesitatea practică imediată a acestui demers, aceea de a suplini lipsa cântăreților bisericești, înființarea acestor coruri viza „întărirea sentimentului religios în populațiune“, întrucât, scria Prefectul în adresa trimisă la 20 octombrie către Protoierie,

„în toate timpurile de mari nevoi și de dureri sufletești ca acestea prin care trecem acum, omul găsește mare mângâiere în biserică. Până astăzi numai credința în Dumnezeu a salvat omenirea de deznădejde. Este de datoria noastră prin urmare de a păzi locuitorii să nu piardă acest sprijin moral“⁴⁷.

Prin buna colaborare dintre preoți și învățători, ce se înscria pe linia unei tradiții îndelungate, s-au înființat astfel de coruri în fiecare parohie, iar rezultatele s-au simțit imediat, după cum mărturisește în memoriile sale Nicolae Petrovici, care consemna faptul că „bisericele erau foarte frecventate“, iar „cântările bisericești erau ca o mângâiere a sufletelor în nenorocirile de atunci, și ca o speranță într-un viitor mai bun“⁴⁸.

Mulți își vor fi găsit mângâierea și alinarea suferințelor sufletești pentru pierderea celor dragi prin slujbele de pomenire a acestora și prin cuvintele de îmbărbătare ale preoților și de încredințare că jertfa lor nu a fost zadarnică, iar ei doar s-au mutat din această viață la cea veșnică întru Hristos.

Mângâierea celor aflați în suferințe nu s-a limitat doar la partea duhovnicească, ci s-a manifestat și în grija și ajutorarea materială a celor mai săraci brăileni, a celor fără adăpost, a orfanilor de război, văduvelor cu mulți copii ori a familiilor numeroase⁴⁹.

De asemenea, clerul a fost chemat să realizeze o minimă educație sanitară a credincioșilor pe care-i păstoreau, pentru a împiedica con-

45. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 298, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

46. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, filele 33-37, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

47. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, filele 298-299 Fond Protoieria Brăila, P. 2.

48. N. PETROVICI, *Brăila sub ocupațiune*, p. 170.

49. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 109, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

tractarea de către aceștia a bolilor contagioase. Prin *Ordinul circular 9/1918*, Episcopul Dionisie al Buzăului dispunea ca preoții rurali să întreprindă măsurile necesare „pentru combaterea boalelor contagioase”. Pentru ca acest ordin să poată fi pus în practică, protoiereul Ilie Didicescu solicita Prefecturii Brăila eliberarea unui număr de 35 de ordine de liberă trecere din partea Comandamentului German, fără acordul căruia preoții nu puteau desfășura nicio acțiune⁵⁰.

Un rol extraordinar de important l-au avut preoții brăileni în ridicarea moralului populației prin întreținerea nădejzii într-un sfârșit favorabil al războiului pentru România, în întărirea sentimentului patriotic în rândul acesteia și în susținerea idealului național al Marii Uniri, pentru care, cum am văzut, brăilenii au militat și înainte de începerea războiului. Stă mărturie în acest sens apelul către preoți al noului prefect al Brăilei, generalul Alexandru Văitoianu, numit în funcție după reluarea ostilităților de către Armata Română împotriva armatelor Puterilor Centrale, în noiembrie 1918. Imediat după instalare, la 11 noiembrie 1918, acesta solicita protoiereului Ilie Didicescu să adreseze preoților rurali o circulară prin care să le pună în vedere ca în duminica imediat următoare să săvârșească slujba de Tedeum.

În *Circulara nr. 1322*, trimisă a doua zi către preoți, protoiereul îi îndruma pe aceștia ca, după ce vor fi săvârșit slujba de

„Te Deum de mulțumire către Cel Atotputernic pentru milostivirea ce a arătat prea scumpei și iubitei noastre Țări și întreg Neamului Românesc cel necăjit și asuprit de vrășmași, de care ne-a și mântuit”⁵¹,

să rostească

„o cuvântare plină de căldură și convingătoare, care să pătrundă inimile sătenilor și să le miște până la lacrimi asupra isbândeii Armatei române, referindu-vă la cele două *Proclamațiuni* ale M.S. Regelui, către scumpa Sa oștire și către Țară, care proclamații sunt trimise primăriilor comunale.

În cuvântare – arăta protoiereul – veți aminti păstoriților că M. S. Regele, care, ca un bun român, a intrat în război alături cu aliații noștri pentru isbânda idealului nostru național, urmărit de secole pentru înfăptuirea României Mari, își va ține cu tărie cuvântul dat prin acele *Proclamațiuni*

50. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 385, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

51. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 422, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

de a îndeplini toate cerințele poporului prin împrăștiere și acordare de drepturi egale. Veți arăta că isbânda M. S. Regelui și a mândrei și vitezei sale armate nu s-a putut săvârși fără voința și puterea lui Dumnezeu, care a ocrotit întotdeauna scumpa noastră Țară și pe vitejii ei.

Având înaintea voastră profanarea și pustiirea sfintelor biserici și a căminelor locuitorilor de către vrăjmașii nemiloși, vă va fi cu atât mai ușor să străbateți în inimile păstoriților pentru a le arăta că, deși pentru puțin timp au fost dați în mâinile vrăjmașilor ca încercare întru credința noastră strămoșească neclintită, totuși tot bunul Dumnezeu este (cel) care, nemişcându-se, a înduioșat și l-a eliberat din robia acelor vrăjmași împilatori.

Spuneți-le sus și tare că Armatele aliate, atât de mult dorite și așteptate, au intrat de mult în București sub comanda Marelui General francez Berthelot și că țara noastră este mântuită de inamic.

Faceți apel călduros la oștenii noștri din sate să răspundă și acum cu dragoste nețărnută la chemarea M. S. Regelui sub drapel pentru a curăți de dușman, alături de Armatele aliate, și pe sora noastră iubită Transilvania, după cum a curățat și pe celelalte surori tot atât de iubite: Basarabia și Bucovina.

Îndemnați populațiunea la răbdare tenace, căci nu mai este mult până va veni încheierea și alinarea suferințelor lor. Cei cu dare de mână să ajute pe cei nevoiași potrivit învățătorei Mântuitorului. Încredințați-i că Marile Puteri – aliatele noastre – s-au îngrijit de Țara noastră și multe vapoare au plecat din America și sunt în drum spre noi cu alimente pentru noi, dar până la sosire, care nu este departe, trebuie să se ajute reciproc și să se înfrâneze cu răbdare fără de care nu este mântuire.

Privind momentul se pare a fi greu, privind viitorul, el este strălucit. Trecând peste greutățile momentului, cu concursul necondiționat al tuturor, vom ieși la limanul mult dorit și vom vedea cu lacrimi de bucurie: Înfăptuirea idealului național, România Mare, Popor fericit, lucrând ogorul său propriu și îndestulător, odihnindu-se în liniște în căminul său, nemaivând frica de dușmanii pe care noi, cu aliații noștri, i-am răpus pentru veci.

Nu veți cruța nimic, C. Părinți, și veți întrebuița tot duhul și ardoarea apostolicească să însuflețiți pe păstoriții voștri la tot ce va fi bun și folositor scumpei noastre Patrii și întreg neamului românesc și să-i convingeți că Dumnezeu este cu noi și că românul în veci nu piere⁵².

52. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 422, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

***Participarea
preoților și cântăreților bisericești
din Protoieria Brăila la campaniile militare
ale Armatei Române***

În timpul Marelui Război preoții și-au îndeplinit misiunea de păstori ai fiilor lor duhovnicești nu doar în mijlocul populației civile, ci și pe front, în rândul ofițerilor și al soldaților Armatei Române. Din documentele păstrate în arhiva Protoieriei Brăila aflăm că patru preoți brăileni, doi din municipiu și doi din mediul rural, au fost mobilizați și au participat la campaniile militare ale Armatei Române în calitate de confesori militari.

Unul dintre cei ce au îndeplinit această misiune în cadrul Armatei Române a fost preotul Nicolae Donescu, de la parohia „Sfântul Ilie”⁵³, mobilizat în cadrul Regimentului 45/60 Infanterie. Unul din ofițerii care l-au cunoscut aprecia astfel rezultatele misiunii sale în rândul soldaților: „Este un ajutor real al ofițerilor pentru partea educativă a trupei. La cele două capele, făcute chiar pe front, a oficiat nu arareori sub focul dușmanului, influențând în mod palpabil sufletele soldaților”⁵⁴. A avea să fie demobilizat la 24 aprilie 1918, dată la care solicita salariul convenit revenirii la post⁵⁵.

Cel de-al doilea cleric din municipiu care a îndeplinit misiunea de confesor militar a fost parohul bisericii Sfântul Ilie, preotul Bejan Enăchescu, mobilizat în cadrul Regimentului 75/76 Infanterie. Potrivit unui raport întocmit de unul din ofițeri, „pe front, a fost de o activitate neobosită, înaintând de multe ori în primele linii, pentru îngroparea morților. A contribuit foarte mult la ridicarea moralului trupei și a ofițerilor acestui corp”⁵⁶. Într-un alt raport, un alt ofițer sublinia patriotismul care îl anima pe preotul Bejan și pe care acesta îl insufla și soldaților: „Este foarte conștiincios și, prin predicile ținute, a ridicat foarte mult moralul trupei. Bun predicator, are destulă putere de a

53. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 2, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

54. Pr. Constantin NAZARIE, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Ed. Basilica, București, 2018, p. 165.

55. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 67, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

56. Pr. C. NAZARIE, *Activitatea preoților de armată...*, p. 98.

cultiva și a întări iubirea de Patrie⁵⁷. Pentru meritele sale acesta a fost avansat la gradul de căpitan asimilat la 1 iulie 1917⁵⁸.

După demobilizarea sa, la 30 mai 1918 acesta îi adresa protopopului Didicescu un memoriu în care solicita „leafa de Preot confesor, cuvenită gradului de Căpitan“. În același memoriu, preotul Enăchescu afirma:

„Eu cred că și militarii și preoții, fie civili, fie confesori de armată, au făcut și fac serviciul pentru această țară, căci într-o țară, fie mică, fie mare, stâlpii pe care se sprijină în dezvoltarea ei nu sunt alții decât: armata, școala și Biserica⁵⁹.”

Un al treilea cleric mobilizat în calitate de confesor militar a fost preotul Gheorghe Bălănică, de la parohia Jugureanu, care aducea la cunoștință, printr-un document din 5 august 1918, că fusese demobilizat din luna iulie, când și-a reluat activitatea la parohie, solicitând repunerea în drepturile salariale cuvenite⁶⁰.

Cel de-al patrulea cleric mobilizat pentru a însoți trupele în calitate de confesor militar a fost preotul D. Tebeica de la parohia Surdila Greci⁶¹, care a activat în cadrul Regimentului 63/79 Infanterie⁶². Dintr-un document de arhivă reiese că acesta a însoțit trupele române în Moldova, funcționând ca preot atașat la biserica „Sfântul Spiridon“ din Galați până în octombrie 1918, când s-a reîntors în parohie⁶³.

Timpul cât acești preoți au fost mobilizați pe front a reprezentat pentru familiile numeroase ale acestora o perioadă de grele încercări, cu lipsuri materiale și uneori cu umilințe. Soțiile celor doi preoți mobilizați de la parohia „Sfântul Ilie“, pentru a-și putea întreține familiile în lipsa soților, au solicitat protoiereului Ilie Didicescu ca enoriile soților lor să fie suplinite de preoți care să accepte ca jumătate din venitul pe epitrahil ce l-ar fi adus respectivele enorii să fie acordat familiilor celor supliși. Astfel, la 12 ianuarie 1917, soția preotului N.

57. Pr. C. NAZARIE, *Activitatea preoților de armată...*, p. 98.

58. Pr. C. NAZARIE, *Activitatea preoților de armată...*, p. 208.

59. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 122, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

60. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 191, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

61. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 425, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

62. Pr. C. NAZARIE, *Activitatea preoților de armată...*, p. 215.

63. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 290, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

Donescu semna cu numele „Maria Preot N. Donescu“ o suplică adresată protoiereului Didicescu prin care solicita ca enoria soțului său să fie suplinită de preotul Mihail Panait, refugiat în Brăila din Isaccea, Tulcea, cu care încheiase o înțelegere scrisă prin care acela se obliga să-i ofere jumătate din venitul pe epitrahil ce l-ar fi obținut din parohie, astfel încât să-și poată întreține cei trei copii⁶⁴. La aceeași dată preotul Mihail Panait adresa protoiereului o solicitare de suplinire a enoriei preotului N. Donescu, în care arăta că este de acord să ofere familiei acestuia jumătate din venitul pe epitrahil⁶⁵. Un demers asemănător a întreprins și soția preotului confesor Bejan Enăchescu, care în aceeași perioadă solicita suplinirea enoriei soțului său de către preotul Toma Cheorpec, care acceptase, de asemenea, să ofere familiei preotului Bejan jumătate din venitul pe epitrahil ce l-ar fi obținut din serviciile religioase⁶⁶.

Prin *Adresa nr. 1* din 12 ianuarie 1917 protoiereul Didicescu solicita primarului orașului Brăila să intervină pe lângă Comandamentul german al orașului pentru a permite preoților refugiați din Dobrogea să suplinească provizoriu preoții din oraș mobilizați în armată sau refugiați la rândul lor în Moldova⁶⁷. Urmare a răspunsului favorabil venit în data de 17 ianuarie de la autoritățile germane⁶⁸, protoiereul Didicescu aproba în aceeași zi cererea preotului refugiat Mihail Panait⁶⁹.

Având în vedere instabilitatea creată de plecarea unor preoți din Brăila în refugiu în Moldova și sosirea altora refugiați din Dobrogea, cei aflați în oraș solicitau adesea transferul de la o suplinire la alta, astfel încât, la 18 septembrie 1917, presbitera Maria Bejan revenea cu o a doua suplică, prin care solicita ca enoria soțului său să fie suplinită

64. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 2, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

65. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 10, Fond Protoieria Brăila, P. 2 – atunci când au fost arhivate documentele din acea perioadă, nu a fost respectată cronologia lor la așezarea în dosare, de aceea două documente având aceeași dată se regăsesc în două dosare diferite.

66. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 15, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

67. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 7, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

68. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 13, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

69. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 14, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

de preotul C. Gănescu de la parohia „Sfântul Dimitrie“ Islaz, în aceleași condiții privitoare la venitul pe epitrahil⁷⁰.

Dacă numărul preoților confesori identificați este de 4, cel al cântăreților încorporați în rândurile Armatei Române a fost mult mai mare, nefiind probabil nicio parohie, fie din oraș, fie din mediul rural, de unde să nu fi fost mobilizat cel puțin un cântăreț, dacă nu amândoi. Din această cauză și serviciul religios a avut de suferit foarte mult, mai ales în mediul rural. Cu greu se putea suplini la strană cu cântăreți în vârstă, care nu au fost mobilizați tocmai din acest motiv. În orașul Brăila singurele biserici care mai aveau câte un cântăreț erau „Adormirea Maicii Domnului“, „Sfinții Apostoli“, „Sfântul Ilie“, „Sfântul Ioan Botezătorul“, „Sfântul Nicolae“, „Sfântul Spiridon“ și „Cuvioasa Parascheva“⁷¹. Vom aminti aici probabil doar o parte a cântăreților mobilizați, despre care preoții de la parohiile în care activau informau că au fost demobilizați, solicitând înscrierea acestora din nou la plata salariilor. Potrivit documentelor, au fost încorporați, așadar, cântăreții Ioan P. Costache, de la „Sfântul Ioan Botezătorul“, demobilizat la 3 iunie 1918, pentru care, la 19 iulie, parohul bisericii solicita să se intervină la „comandatura imperială germană“ spre a fi scutit de rechiziție⁷², Vasile Coman și Toma Costache, de la „Sfântul Ilie“⁷³, T. Grigorescu și Gh. Mănescu, de la „Sfântul Gheorghe“, împreună cu paraclisierul Traian Georgescu⁷⁴, Ioan Bâlhac, de la parohia „Cuvioasa Parascheva“⁷⁵, Vasile Râmbu, de la parohia „Sfinții Împărați“⁷⁶, Andrei Mateiu, de la parohia Silistraru, mobilizat în octombrie 1916 la Regimentul 7 Călărași⁷⁷, Ioan A. Beșchea, de la parohia Osmanu⁷⁸, Gheorghe I. Perianu și Gheorghe

70. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 248, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

71. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 6, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

72. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 107, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

73. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 110, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

74. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 112, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

75. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 133, Fond Protoieria Brăila, P. 2; Stanca BOUNEGRU, *Biserica Sfânta Parascheva din Brăila – monografie*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, p. 219.

76. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 532, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

77. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 105, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

78. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 106, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

I. Perianu al II-lea, de la parohia Scorțaru Vechi⁷⁹, Sava Marin și Ghiță Petre, de la parohia Latinu⁸⁰, Ioan Petcu, de la parohia Vădeni, mobilizat la începutul campaniei și lăsat la vatră la 12 mai 1918⁸¹, Gheorghe Negoită, de la parohia „Sfinții Voievozi” din Perișoru, mobilizat de la 1 octombrie 1916, nu fusese demobilizat încă la 7 decembrie 1918⁸², Dimitrie Dafinoiu, de la parohia Ulmu, demobilizat la 20 iunie 1918⁸³, Neagu Brânză, de la parohia Pârlita⁸⁴, Ioan Gh. Dobre și Gheorghe Gh. Caragață, de la parohia Tătaru, mobilizați la 14 octombrie, respectiv 20 noiembrie 1916, demobilizați și reîntorși în parohie⁸⁵.

Dintre cântăreții mobilizați, Nicolae Balaban, de la parohia „Sfântul Dimitrie” din Islaz (Brăilița), mobilizat încă din 1916, a căzut pe front⁸⁶.

Ca și în cazul familiilor preoților mobilizați, și familiile cântăreților au avut de suferit lipsuri materiale și financiare, în contextul în care pe perioada în care au fost mobilizați salariile nu le-au mai fost plătite⁸⁷.

***Preoți refugiați în și din Protoieria Brăila
din calea armatelor de ocupație
bulgară și germană***

În urma înfrângerii armatei române în luptele de la Turtucaia, Dobrogea a fost ocupată de armatele bulgare, situație în care un număr mare de preoți ortodocși români din dreapta Dunării s-au refugiat atât în Brăila, cât și în localitățile rurale din județ. Aceștia, mulți dintre ei având familii numeroase, au avut de făcut față nu doar neajunsurilor războiului, pe care le înfruntau toți românii, mai ales cei aflați în teritoriile ocupate de inamic, ci și pierderii rostului avut până atunci în parohiile lor, a gospodăriilor și a agoniselii, rămase la bu-

79. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 108, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

80. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 111, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

81. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 285, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

82. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 500, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

83. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 504, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

84. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 531, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

85. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 537, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

86. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 503, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

87. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 105, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

nul plac al ocupanților, cel mai adesea jefuite, risipite și distruse. Pentru a-și putea întreține familiile, cei mai mulți dintre acești nefericiți preoți refugiați au solicitat să suplinească diferite parohii ori sectoare ale unor parohii, rămase vacante fie prin mobilizarea ori refugierea preotului titular, fie ca urmare a decesului unui preot. În unele cazuri situația unora dintre aceștia era atât de disperată, de mizeră, încât unii preoți brăileni le-au oferit, din proprie inițiativă, o parte din parohiile lor spre a putea supraviețui din venitul pe epitrahil. Este cazul, spre exemplu, al preotului C. Gănescu, de la parohia „Sfântul Dimitrie” din Islaz, care aducea la cunoștința protoiereului, la 18 septembrie 1917, că îl primește în enoria sa pe preotul N. Popescu, refugiat din parohia Pașa-Câșla (astăzi Vișina), județul Tulcea⁸⁸.

În fapt, toți preoții refugiați în Protoieria Brăila din județele Dobrogei au găsit înțelegere și s-au bucurat de sprijinul protoiereului, care a întreprins toate diligențele necesare pe lângă Prefectura Brăila și, prin intermediul acesteia, pe lângă Comandamentul Imperial German, obținând acordul ca preoții refugiați să poată sluji în bisericile din oraș, unii chiar să fie înscriși pe statele de plată, astfel încât aceștia să-și poată întreține familiile.

Preotul Mihail Panait, refugiat din Isaccea, Tulcea, după ce a supliniț câteva luni enoria preotului mobilizat N. Donescu, de la parohia „Sfântul Ilie”, începând din 14 aprilie 1917 a supliniț pentru o vreme parohia „Adormirea Maicii Domnului”⁸⁹. După plecarea acestuia de la „Sfântul Ilie”, începând cu 13 ianuarie 1918 enoria preotului N. Donescu avea să fie supliniț de un alt preot refugiat, Ioan Ciocan, venit în Brăila de la Cerna-Vodă⁹⁰. După demobilizarea preotului N. Donescu și revenirea acestuia la parohie la 24 aprilie 1918⁹¹, preotul Ioan Ciocan solicita și obținea, începând cu 8 mai 1918, suplinirea enoriei preotului Anghel Constantinescu de la „Cuvioasa Parascheva”, refugiat la rându-i în Moldova, la Galați⁹².

88. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 247, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

89. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 135; fila 168, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

90. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 13, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

91. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 67, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

92. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 72, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

Un alt preot refugiat din Dobrogea a fost V. Slivneanu, fost paroh în Silistra și protopop de Durostorum, căruia Episcopul Dionisie al Buzăului îi aproba suplinirea „în mod provizoriu până la limpezirea întregii situațiuni dobrogene“, începând cu 3 iulie 1918, în postul doi de la parohia „Sfinții Împărați“⁹³. Acesta a venit în locul unui alt preot pribeag, Mihail Vasiliu, refugiat din comuna Dorobanțu, județul Tulcea, încă din 4 decembrie 1916 și care, având o familie numeroasă, alcătuită din zece membri, după ce a suplini o vreme o parte a parohiei „Sfinții Împărați“, a solicitat transferul la parohia Mihai Bravu⁹⁴.

Refugiat din calea războiului și a ocupației bulgare a Dobrogei a fost și preotul Teodor Martinescu, originar din comuna Vișani, dar slujitor în localitatea Docuzol (astăzi Cuza Vodă), din Constanța. Acesta, retras cu cei cinci membri ai familiei în stânga Dunării, solicita suplinirea unei părți a parohiei Șuțești⁹⁵.

Un preot originar din părțile Brăilei, mai exact din Surdila Greci, Ioan Săndulescu, s-a refugiat în satul natal din Gheringic (azi Pecineaga), Mangalia, acolo unde slujea ca preot. După ce a suplini o vreme parohia Surdila-Găiseanca, al cărei preot, D. Tebeica, fusese mobilizat ca preot confesor militar, acesta a solicitat suplinirea parohiei Roșiori, vacantată prin decesul preotului paroh din acea comună⁹⁶.

Din Constanța s-au refugiat și preoții Anton Popescu, care solicita suplinirea provizorie a parohiei Colțea⁹⁷, Ioan Teodorescu, refugiat din Pecineaga, Tulcea, numit la 30 mai 1917 de primarul orașului să îndeplinească provizoriu slujirea de confesor al bolnavilor din spitale în lipsa preotului titular⁹⁸, refugiat probabil, la rândul-i, în Moldova, Niță Trandafirescu, refugiat a doua oară din localitatea Osmanu, Tulcea, care solicita numirea la parohia Pitulați⁹⁹ și Ion Berteșteanu¹⁰⁰.

93. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 404; fila 126, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

94. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 132, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

95. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 153; fila 280, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

96. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 387, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

97. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 428, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

98. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 127, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

99. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 435, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

100. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 229, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

Pe lângă preoții refugiați din județele Dobrogei documentele consemnează prezența unui preot refugiat din localitatea Popești-Leordeni, Ioan Gheorghidi¹⁰¹. Acesta a supliniit parohia „Cuvioasa Parascheva“, în locul preotului Anghel Constantinescu, refugiat la Galați, până la 20 august 1918, când s-a reîntors în parohia unde era titular¹⁰².

Nu doar preoții din Dobrogea au luat calea pribegiei, ci și unii preoți brăileni, puțini la număr totuși, au ales să-și părăsească parohiile și căminele pentru a se refugia în Moldova, singurul teritoriu rămas sub stăpânirea autorităților române în acea perioadă. Au ales calea pribegiei preoții Anghel Constantinescu, de la „Cuvioasa Parascheva“¹⁰³, Ioan Nicolae, de la „Adormirea Maicii Domnului“¹⁰⁴, și probabil preotul confesor din cadrul spitalului¹⁰⁵. Preotul Anghel Constantinescu, o personalitate a vieții bisericești și culturale locale a vremii sale, s-a retras la Galați. Începând cu 15 decembrie 1917 a funcționat ca profesor la Seminarul „Sfântul Andrei“ din Galați, școală al cărei director avea să devină în 1918¹⁰⁶. De asemenea, dintr-un raport al protoiereului Ilie Didicescu către prefectul Brăilei, înaintat la 11 noiembrie 1918, reiese că s-au refugiat în Moldova și preoții din localitățile Vădeni¹⁰⁷ și Romanu¹⁰⁸.

***Starea bisericilor
din Protoieria Brăila
la finalul ocupației germane***

În chiar prima zi după retragerea armatelor de ocupație din Brăila protoiereul Ilie Didicescu înainta către prefectul Alexandru Văitoianu un memoriu în care radiografia situația bisericilor din Protoierie după doi ani de ocupație. Pentru conformitate, vom reda memoriul în inte-

101. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 229, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

102. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 215, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

103. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 67; fila 72; fila 215, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

104. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 135, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

105. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1917, fila 127, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

106. S. BOUNEGRU, *Biserica Sfânta Parascheva din Brăila...*, p. 208.

107. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 410, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

108. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 412, Fond Protoieria Brăila, P. 2.

gralitatea sa, cu vocabularul specific vremii, cu observațiile și concluziile protoiereului:

„Memoriu
D-lui. Prefect al Jud. Brăila
No. 1321
1918 Noiembrie 11

Potrivit ordinului verbal ce mi-ați dat, cu cel mai profund respect supun la cunoștința dumneavoastră o Dare de seamă asupra parohiilor, bisericilor cu personalul preoțesc deservent și câteva observații legate de starea bisericilor din orașul și județul Brăila, aceasta pe cât îmi este posibil acum, când ocupanții au fost izgoniți din acest teritoriu în care au lăsat parte din sfintele lăcașuri în cea mai tristă stare, despoiate de sfintele icoane, sfintele vase și odoare bisericesti, cărți de cult, mobilier, clopote iar altele din zona de bătaie distruse chiar din temelie. Multe biserici au fost transformate în magazine de cereale, de munițiuni, în locuințe pentru soldați. Dau aceste indicațiuni după narațiunile preoților cu care am putut veni în contact, căci timpurile vitrege de ocupațiune, teroare, nesiguranța călătoriei prin județ și lipsa mijloacelor de transport nu mi-au îngăduit să mă duc în fiecare parohie spre a vedea personal nenocita stare de lucruri.

În liniamente generale vă supun la cunoștință că în acest județ sunt 66 de parohii, din care 10 urbane în orașul Brăila, reședința județului.

La bisericile din orașul Brăila sunt și preoți deservenți, din care 10 parohi și restul supranumerari; la bisericile parohiale din județ se află 48 de preoți în funcțiune, preoți parohi și unul supranumerar, fiind opt vacanțe de opt parohi la opt parohii din 56 parohii rurale, după cum se poate constata din cele ce urmează:

I Parohii urbane

1. Parohia «Sfântul Nicolae», cu biserica «Sfântul Nicolae», care este și catedrala orașului și județului, deservită de doi preoți, este în bună stare;

2. Parohia «Sfinții Arhangheli», deservită de un preot, biserica relativ în bună stare;

3. Parohia «Sfântul Spiridon», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

4. Parohia «Sfinții Apostoli», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

5. Parohia «Adormirea», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

6. Parohia «Sfinții Împărați», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

7. Parohia «Cuvioasa Parascheva», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

8. Parohia «Sfântul Gheorghe», deservită în prezent de un preot, biserica în bună stare;

9. Parohia «Sfântul Ilie», deservită de trei preoți, biserica în bună stare;

10. Parohia «Sfântul Ioan Botezătorul», deservită de doi preoți, biserica în bună stare;

Bisericile din oraș n-au suferit alte pagube, decât le-au luat clopotele, iar biserica «Sfinții Apostoli» a fost desvelită de învelișul de aramă.

Plata personalului bisericilor, preoți, cântăreți și paraclisieri din oraș, cum și întreținerea acestor biserici cade după lege în sarcina comunei Brăila – afară de bisericile «Sfinții Arhengheli» și «Sfântul Spiridon», care se întrețin din fondurile lor.

Personalul acestor biserici se numește de Episcop în înțelegere cu Ministerul Cultelor.

Afară de aceste zece biserici ortodoxe române mai sunt două biserici ortodoxe: cea greacă și cea bulgară, care au epitropiile și personalul deservent de naționalitatea lor; personalul deservent preoțesc se numește de Episcop în înțelegere cu Guvernul. Epitropiile se aleg de comunitățile respective. Întreținerea lor se face din fonduri particulare, provenite din ajutorul comunității.

În Brăila mai sunt și alte biserici de confesiuni eterodoxe și anume: catolică, protestantă, calvină, armeană și lipovenească. Acestea nu cad sub jurisdicțiunea noastră bisericească.

II Parohiile rurale

1. Parohia Tudor Vladimirescu, deservită de un preot, biserica a fost despoiată de tot mobilierul și odoarele sfinte, a fost transformată de ocupanți în magazie de cereale; biserica este improprie pentru serviciu.

2. Parohia Scorțaru Vechiu, deservită de un preot, biserica distrusă din temelie prin foc de ocupanți.

3. Parohia Silistraru, deservită de un preot, despoiată de mobilierul din interior și transformată în spital turcesc – improprie pentru serviciu.

4. Parohia Traianu, deservită de un preot, improprie pentru serviciu pentru aceleași motive ca la parohia precedentă.

5. Parohia Cazasu, deservită de un preot, biserica asemenea despoiată în interior, transformată în depozit de munițiuni, acum însă, cu puține reparații, a fost dată în serviciu.

6. Parohia Nazăru, vacantă de preot, biserica în ruină, improprie pentru serviciu.

7. Parohia Romanu, deservită de un preot care s-a refugiat și încă nu s-a întors în ea. Biserica a fost despoiată în interior, acum cu mici reparații s-a redat în serviciu.

8. Parohia Latinu, deservită de un preot, biserica distrusă din temelie. Asemenea și biserica filială din cătunul Moinești, pendinte de această parohie. În timpul războiului a fost evacuată, casele locuitorilor distruse, fiind în zona de operații. O parte din locuitori s-a întors și a construit bordeie și mici locuințe provizorii.

9. Parohia Gurguieți, deservită de un preot, biserica a fost prădată, fiind improprie pentru serviciu. Asemenea și biserica filială din cătunul Sihleanu.

10. Parohia Gemenele, deservită de un preot, care a fost și este și acum în Germania, acuzat de spionaj. Biserica este în bună stare și se slujește într-însa. Asemenea în bună stare este și biserica filială pendinte de această parohie din comuna Scorțaru Nou, deservită provizoriu de un preot refugiat.

11. Parohia Pitulați, vacantă de preot, a fost prădată, dar acum reparată și dată serviciului.

12. Parohia Vădeni, preotul refugiat în Moldova și nereîntors, biserica ruinată, fiind în zona de operații.

13. Parohia Islaz, deservită de doi preoți, biserica este în bună stare și se servește în ea.

14. Parohia Cotulung, biserica distrusă din temelie, fiind în zona de operații, asemenea și casele locuitorilor, care au fost evacuați. Acum prea puțini sunt reîntorși la vetrele lor, unde și-au făcut mici locuințe și bordeie.

15. Parohia Chiscani, deservită de un preot, biserica în stare de funcționare. Biserica din cătunul Lacu Sărat, pendinte de această parohie, a fost prădată și transformată în magazie de cereale și este improprie pentru serviciu.

16. Parohia Tichilești, deservită de un preot, funcționează.

17. Parohia Ianca, deservită de un preot, atât biserica parohială, cât și cea filială din această parohie au fost prădate și nu funcționează.
18. Parohia Filipești, deservită de un preot, distrusă cu desăvârșire prin bombardament în luptele de la Făurei.
19. Parohia Surdila-Găiseanca, deservită de un preot, biserica construită din nou dar neterminată.
20. Parohia Surdila-Greci, deservită de un preot, biserica funcționează.
21. Parohia Perișoru, deservită de un preot, biserica funcționează.
22. Parohia Urleasca, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
23. Parohia Batogu, deservită de un preot refugiat din Dobrogea, biserica nu funcționează, fiind despoiată de cele necesare.
24. Parohia Slobozia-Cireșu, vacantă de preot, se deservește de preotul din Fleașca. Biserica în stare de funcționare.
25. Parohia Strâmba, vacantă de preot, biserica în funcționare, se deservește de preotul din Rușețu.
26. Parohia Movila Miresii, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
27. Parohia Dedulești, deservită de un preot. În privința stării localului bisericii nu avem însă nici o știință.
28. Parohia Șuțești, deservită de un preot, biserica în funcțiune. Biserica fiind particulară a familiei Șuțu, atât ea, cât și personalul deservent se întreține din fondurile acestei familii.
29. Parohia Viziru de Sus, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
30. Parohia Viziru de Jos, deservită de un preot, biserica dezafectată, fiind transformată în grajd de cai, iar acum în reparații.
31. Parohia Golășeii Noi, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
32. Parohia Valea Cânepii, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
33. Parohia Osmanu, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
34. Parohia Însurăței, deservită de un preot, biserica impropriu pentru funcționare din cauza stricăciunilor din interior.
35. Parohia Pârlita, deservită de un preot, biserica nu funcționează din aceleași motive ca și cea precedentă.
36. Parohia Filii, deservită de un preot, biserica ruinată.
37. Parohia Bordei-Verde, deservită de un preot, biserica funcționează.

38. Parohia Gropeni, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
39. Parohia Mihai Bravul, deservită de un preot refugiat din Dobrogea, biserica cu cupola prăbușită, impropriu serviciului.
40. Parohia Ceacâru, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
41. Parohia Țibănești, idem , idem.
42. Parohia Stăncuța, idem , idem.
43. Parohia Berteștii de Jos, servită de un preot, asupra stării bisericii nu am știință.
44. Parohia Tătaru, deservită de un preot, biserica în funcțiune.
45. Parohia Albotești, idem , idem.
46. Parohia Dudești, vacantă de preot, deservită de preotul din Fleașca. Asupra stării bisericii nu avem științe pozitive.
47. Parohia Fleașca, deservită de un preot, biserica funcționează.
48. Parohia Victoria, idem , idem.
49. Parohia Ulmu, servită de un preot, biserica impropriu serviciului din cauza prădării inamicilor.
50. Parohia Jugureanu, deservită de un preot, biserica în bună stare.
51. Parohia Rușețu, idem , idem.
52. Parohia Roșiori, servită de un preot, refugiat din Dobrogea, biserica în bună stare.
53. Parohia Colțea, vacantă, servită de preotul din Chichinețu, avem științe pozitive asupra stării bisericii.
54. Parohia Ciocile, servită de un preot, biserica în stare de funcționare.
55. Parohia Chichinețu, idem , idem.
56. Parohia Cioara Doicești, servită de un preot, biserica în reparații. Biserica filială pendinte de această parohie din comuna Radu Vodă, în stare de funcțiune, deservită de preotul din Cioara Doicești.

După lege, fiecare parohie rurală trebuie deservită de un preot și doi cântăreți. Lipsa ce se vede de preoți la unele parohii este provenită din faptul că numărul seminariștilor și teologilor este foarte restrâns și nu ajunge pentru a se completa momentan vacanțele din țară. Același lucru putem zice și despre cântăreții bisericești, nefiind școli de cântăreți bisericești care să dea contingentul necesar de cântăreți, de aceea pe la bisericile din parohiile rurale abia există câțiva cântăreți și foarte rar, la câteva biserici, câte doi cântăreți.

Plata personalului bisericesc din parohiile rurale cade în sarcina Statului și se face prin Ministerul Cultelor sau Casa Bisericii.

Numirea preoților rurali se face ca și a celor urbani tot de către episcop în înțelegere cu Ministerul Cultelor.

Cum vedeți, domnule Prefect, starea bisericilor rurale din județul Brăila este cât se poate de tristă, și ruina adusă lor, în timpul războiului care s-a operat mai mult în acest județ, este atât de mare, încât trebuie ani de zile ca să se mai poată reveni la starea lor înfloritoare dinainte de război, mai ales că și populația din obolul căreia se ridicau și se împodobeau bisericile a rămas cea mai sărăcită decât în alte părți ale țării.

Acestea fiind, în general, informațiunile ce am putut să vă dau, vă rog cu cel mai profund respect să binevoiți a primi încredințarea despre distinsa stimă și profundul respect ce vă datorez¹⁰⁹.

Așadar, din cele 56 de biserici rurale, 23 au fost grav afectate de bombardamentele din timpul războiului și de soldații armatelor de ocupație, care le-au pângărit. Au fost distruse complet bisericile din localitățile Cotu Lung, Filipești, Surdila-Găiseanca, Scorțaru Vechi, Latinu și Moinești, aflate în zone de operații militare, iar cele din Vădeni, Însurăței, Filii și Mihai Bravu au fost ruinate, devenind improprii desfășurării cultului. Bisericile din Silistraru și Traianu au fost transformate în spitale pentru soldații turci, cele din Lacu Sărat și Tudor Vladimirescu, în magazii de cereale, cea din Cazasu, în depozit de muniții, iar cea din Viziru de Jos, în grajd de cai, după ce în prealabil au fost „despoiate“ de icoane, odoare sfinte, cărți de cult, mobilier și covoare. Au fost prădate, de asemenea, și bisericile din Pitulați, Ianca, Batogu, Romanu, Gurguieți și Sihleanu.

Concluzii

Realitatea conturată pe baza informațiilor din documente și a memoriilor celor implicați în evenimentele din Primul Război Mondial confirmă din plin credința preotului Bejan Enăchescu în rolul fundamental pe care l-au avut, și ar trebui să-l aibă și astăzi, și pe mai departe, Biserica, Armata și Școala: „Eu cred că și militarii și preoții, fie civili, fie confesori de armată, au făcut și fac serviciul pentru această țară, căci într-o țară, fie mică, fie mare, stâlpii pe care se sprijină în

109. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 410-414 Fond Protoieria Brăila, P. 2.

dezvoltarea ei nu sunt alții decât: armata, școala și Biserica¹¹⁰. Cercetarea izvoarelor a revelat faptul că numai prin strânsa cooperare a celor trei instituții de bază ale națiunii române, aceasta a putut să se ridice și să întoarcă soarta războiului, încununând jertfele celor de pe front și sacrificiile populației civile prin înfăptuirea Marii Uniri. La celebrarea centenarului Marii Uniri cunoașterea sacrificiului și celui din urmă combatant de pe front ori de acasă este o datorie de onoare și de suflet, întrucât numai pe temelia jertfei lor putem nădăjdui că generația actuală și cele viitoare vor putea să ducă națiunea română către aniversarea unei alte sute de ani.

110. *Arhiva Protoieriei Brăila*, dosar 1/1918, fila 122, Fond Protoieria Brăila, P. 2.